

"המורה, מותר לך להגיד את זה"

כל מה שכדאי לדעת בנושא
חופש ביטוי של מורים ומורות

האגודה לזכויות האזרח בישראל

جمعية حقوق المواطن في اسرائيل

The Association for Civil Rights in Israel

"המורה, מותר לך להגיד את זה"

כל מה שכדאי לדעת בנושא חופש ביטוי של מורים ומורות

ציבור נשות ואנשי ההוראה נמנע לא פעם מהובלת שיח חינוכי משמעותי בסוגיות פוליטיות או שנויות במחלוקת, בין היתר בשל אירועי הפחדה, שמטרתם לסתום פיות ולגרום לחשש בנוגע להבעת ביקורת לגיטימית על מדיניות הממשלה בין כתלי בית הספר ומחוצה לו.

עיון בחוזרי מנכ"ל משרד החינוך ובדברי החקיקה הרלוונטיים מגלה כי הם מעודדים התבטאות חופשית ושיח ביקורתי בנושאים שנויים במחלוקת. לצד זאת, הסייגים והאיסורים בנושא זה נוסחו באופן עמום ומעורפל, שאינו משרת את המורות והמורים בניסיונם להבין במה מותר לדון עם התלמידים בבית הספר. ניסוחים אלה, שרובם מעוגנים בחוזרי המנכ"ל, משרים אי ודאות וחוסר ביטחון, ומייצרים אפקט מצנן על חופש הביטוי של נשות ואנשי חינוך, באופן שנועד לגרום לצנזורה עצמית.

עמדת משרד החינוך היא שהוראות שנקבעו בחוזרי מנכ"ל חלות על כל עובדי ההוראה, והפרה שלהם על ידי מורים היא עבירת משמעת, שטווח הענישה בגינה נע בין התראה לבין פיטורין. ואכן, התבטאויות של צוותי הוראה מביאות לא פעם לאיומים בצעדים משמעתיים ובפיטורין, יחד עם רעש תקשורתי שמגביר עוד יותר את החשש מפני התבטאות חופשית. אירועים אלה, בהם יצא המשרד כנגד אנשי ונשות חינוך שהתבטאו באופן ביקורתי, היו תוצאה של פרשנות פוליטית ומכוונת של האיסורים הקיימים, אף שהם למעשה מצומצמים מאוד.

מטרתו של זכותן זה להסביר בפשטות מה מותר ומה אסור, כדי לסייע לצוותי הוראה לבצע את עבודתם לפי שיקול דעתם המקצועי והערכי ללא פחד, ולקדם חינוך ביקורתי ופולריסטי, המאפשר התמודדות עם סוגיות פוליטיות ומוסריות, גם אם הן שנויות במחלוקת.

אם נתקלת בדילמה, ניסיון השתקה או איום, אפשר לפנות אלינו [לייעוץ](#).

בברכה,

עו"ד עודד פלר, מנהל המחלקה המשפטית | עו"ד נעמי בייט-צורן, מנהלת מחלקת חינוך
האגודה לזכויות האזרח בישראל

סוגיית חופש הביטוי של עובדי הוראה נחלקת, באופן כללי, לשלושה תחומים:

התבטאויות בתוך בית הספר ובכיתה

התבטאויות מחוץ לבית הספר

- התבטאויות ופעולות פוליטיות
 - התבטאויות אודות מערכת החינוך
-

הזמנת גורמי חוץ לבית הספר

התבטאויות בתוך בית הספר ובכיתה

1.

האם מותר לי להביע עמדה פוליטית בכיתה? כן!

מותרי כאורה להגיד
אתמדים לאיזו מפלגה
הצבעתי, כחלק מדיון פתוח
וכמודינג של נקטת עמדה
פוליטית ומעורבות אזרחית
אך אסור לי להטיף להצבעה
עבורה.

שימו לב: אסור לנהל תעמולה לטובת מפלגה או ארגון פוליטי בקרב תלמידים – בין שמדובר בכיתה ובין שמדובר באמצעי תקשורת אחרים (שיחות וואטסאפ, למשל). מותר לעשות זאת שלא בקרב תלמידים ומחוץ לבית הספר.

חוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, סעיף 19:
"מורה, וכן עובד אחר במוסד חינוך, לא ינהל תעמולה לטובת מפלגה או ארגון פוליטי אחר בקרב תלמידים של מוסד חינוך".

חוזר מנכ"ל 2-9.2: התכנית הלאומית ללמידה משמעותית – השיח החינוכי על נושאים השנויים במחלוקת

"1.3 מורה יוכל להביע את עמדתו בכיתה כאשר המטרות החינוכיות ואופן הדיון תואמים את רוח החוק ואינם תעמולה מפלגתית. [...] ראוי להבהיר כי מותר למורה לנקוט עמדה בנושא שנוי במחלוקת, ובלבד שאין הוא מקנה לעמדתו מעמד של עמדה מחייבת"

2.

האם מותר לי לדון בכיתה בנושאים שנויים במחלוקת? כן!

כדאי לומר לכיתה בג'ו: "15 דעתי, אני לא כופה אותה ואשמח לשמוע דעות אחרות", כדי להזמין שיתוף ביקורתי פתוח ושוויוני.

כדאי להרחיב בשאלות לגבי סוגיות שנויות במחלוקת כגון נאמנות גישה ביקורתית והצבת סימני שאלה על עובדות בלתי מבוססות מחד גיסא, והתמודדות עם ניסוח עמדות מנומקות והגנה עליהן מאידך גיסא.

כדאי לוודא שבכיתה יש אקלים בטוח שאפשר להבטח עמדות מגוונות באופן חופשי. אפשר לשאול את התלמידים והתלמידות: האם כולכם מרגישים בנוח להביע את דעתכם? אם לא, כיצד נוכל לוודא שכולם יוכלו להביע את דעתם? ומדוע זה חשוב?

שימו לב:

- התבטאויות העומדות בניגוד למטרות השירות הציבורי ולמטרות החינוך - אסורות. למשל, הסתה לאלימות או לגזענות.
- מותר לקיים דיון בכיתה אודות כל נושא, ולהציג מגוון דעות, אך אסור למורה להטיף לדעה מסוימת או לכפות אותה.
- קירות בית הספר אינם הרמטיים: יש להניח כי כל אמירה הנשמעת בכיתה עשויה למצוא את דרכה אל מחוץ לכיתה. אין בכך כדי לערער על הלגיטימיות של הדברים שנאמרו.

חוק שירות המדינה (משמעת), התשכ"ג-1963,

סעיף 17(3): עובד מדינה ש"התנהג התנהגות שאינה הולמת את תפקידו כעובד המדינה או התנהגות התנהגות העלולה לפגוע בתדמיתו או בשמו הטוב של שירות המדינה", ייחשב כמי שעבר עבירת משמעת, וניתן יהיה לפתוח כנגדו הליך משמעתי. על פי הפסיקה, רק ביטוי היוצר ודאות קרובה לפגיעה בשירות הציבורי או באינטרסים אשר אותם המורה אמור/ה לשרת, או ביטוי המחבל בהגשמתן של מטרות החינוך, כפי שנקבעו בסעיף 2 לחוק החינוך הממלכתי, ייחשבו כביטויים אסורים.

חשוב להציב גם גבולות
לשיח בכיתה, כמו ביטויים
אלימים או גזעניים. לקריאה
נוספת על התמודדות חינוכית
עם גזענות [לחצו כאן](#).

יש נושאים שהדיון בהם עלול
להיות קשה יותר עבור
תלמידים/ות מסוימים. אם ידוע
לך על קושי צפוי, מומלץ לקיים
שיחות אישיות לפני הדיון
הכיתתי (או אזרחי).

כדאי להתייחס לסוגייה של
פרטיות או פומביות הדברים
שנאמרים במסגרת חינוכית
בפורום חדר המורים,
ואפשר לקבוע במסגרת
כללי בית הספר כי הקלטה
וצילום של תלמידים ומורים לא
הסכומים - אסורה.

חוזר מנכ"ל 2-9.2: התכנית הלאומית ללמידה משמעותית - השיח החינוכי על נושאים השנויים במחלוקת

חוזר המנכ"ל מדגיש את חשיבותו של חינוך לגישה
ביקורתית, פלורליסטית ומאתגרת מוסכמות ואת
חובתם של עובדי הוראה בהקשר זה: "מצופה
מהמורים לחשוף את תלמידיהם לסוגיות הנמצאות
על סדר היום הציבורי ולהציג ולהבין את הדעות
השונות לגבי סוגיות אלו ואת הנימוקים לכל אחת מהן,
וזאת במטרה לאפשר לתלמידים לנהל שיח ביקורתי
ולגבש את זהותם ואת עמדתם האישית באופן
מבוסס, מתוך היכרות עם מגוון רחב של דעות." (סעיף
1.2).

כן מפורטות המלצות למנהלי בתי ספר על האופן
שבו יוכלו לתמוך ולסייע למורות ולמורים לקיים שיח
חינוכי בנושאים המצויים במחלוקת ציבורית: "המורים
בחדר המורים, כמו התלמידים בכיתות, צריכים
להרגיש בטוחים וחופשיים להביע את דעתם ולנהל
שיח בנושא. חשוב להבהיר למורים כי יינתן להם גיבוי
בפעולתם בכיתה בסוגיות אלו גם במקרים של טענות
ותלונות מצד תלמידים או הורים, כל עוד הם יעמדו
בכללים וינהגו בהגינות." (סעיף 2.2.3).

3.

האם מותר לי למתוח ביקורת על רשויות השלטון? כן!

היכולת להביע עמדות מנוגדות לעמדות השלטון ולבקר אותן באופן חופשי היא אחד העקרונות הבסיסיים של משטר דמוקרטי. כדאי בהקשר זה לדבר עם התלמידים גם על זכותם להביע ביקורת באמצעים שונים (רשתות חברתיות, מכתאות, עצומות ועוד).

שימו לב: אסור להעביר בפומבי ביקורת מעליבה או פוגעת על הכנסת, הממשלה, או גופי ציבור אחרים, בכיתה או מחוצה לה.

חוזר מנכ"ל 2-9.2: התכנית הלאומית ללמידה משמעותית - השיח החינוכי על נושאים השנויים במחלוקת

אפשר לדבר את הסוגייה ליומוד על מנגנוני ביקורת וביקורת במקצוע האזרחות ככלי חינוכי לריסון כוח שלטוני.

"2.2.5 במסגרת הבעת עמדות פוליטיות בכיתה יוכל המורה להביע עמדה ואף לבקר באופן מאוזן את הכנסת ואת ועדותיה, ובכלל זה החלטות וחוקים שנתקבלו על ידם, וכן את הממשלה ומשרדיה, ובכלל זה את מדיניות הממשלה, בתנאי שיקפיד כי דברי הביקורת שלו לא יאמרו באופן מעליב או פוגע."

חוזר מנכ"ל 59-3.7 הנחיות כלליות לגבי סייגים לפעילות פוליטית-מפלגתית של עובדי הוראה

כדאי לסקור מאבקים ציבוריים שהביאו לאורך השנים לשינוי במדיניות השלטון ולהתייחס למקומה של ביקורת אזרחית במאבקים אלו. [במנוע החיפוש להוראה](#) [אקטיביסטי](#) ניתן למצוא מקורות מידע על מאבקים ציבוריים לפי תחומים שונים, לשילוב בהוראה ובלימודיה.

לפי חוזר זה "נאסר על כל עובדי ההוראה, ללא הבדלי דרגות ומעמד - 5.1 להעביר בפומבי ביקורת מעליבה או פוגעת על הכנסת ועודותיה, ובכלל זה החלטות וחוקים שנתקבלו על ידה, וכן על הממשלה ומשרדיה, ובכלל זה מדיניות הממשלה, או על גופי ציבור ועל גורמי ציבור בכירים אחרים (כלל זה חל על עובד ההוראה גם כאדם פרטי, בעת שהוא מביע את דעתו בתקשורת האלקטרונית והכתובה, במסיבת עיתונאים, בריאיון, בנאום, בשידור, בעיתון, בספר או בכל אמצעי תקשורת או מדיה אחרים)."

הפגנה היא פעילות אזרחית
 לגיטימית וחשובה, המהווה
 חלק מחופש הביטוי. כדאי
 לשוחח עם הכיתה על סוגי
 מחאות ועל חופש המחאה
 וגבולותיו.

4.

האם מותר לי לעודד תלמידים להשתתף בהפגנות כפעולה אזרחית-אקטיביסטית?

כן!

שימו לב: לפי הנחיות משרד החינוך, אסור לתלמידים ולמורים להשתתף בשעות הלימודים בכל הפגנה שהיא. אין איסור לעשות כן מחוץ לשעות הפעילות של בית הספר, ככל שהדבר אינו עולה כדי תעמולה למפלגה או לארגון פוליטי.

חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953, סעיף 19:
 "מורה, וכן עובד אחר במוסד חינוך, לא ינהל תעמולה לטובת מפלגה או ארגון פוליטי אחר בקרב תלמידים של מוסד חינוך."

חוזר הוראות הקבע סא/2(א), סעיף 3.713, תת-סעיף 7:
 "אסור לתלמידים ולמורים להשתתף בשעות הלימודים הן בהפגנות פוליטיות והן בהפגנות מכל סוג אחר, ובמיוחד אסור למנהל ולמורה לארגן הפגנה או לעמוד בראשה."

כפי שיפורט בהמשך, אסור לכלל המורים לארגן הפגנה בעלת אופי מדיני, ולמנהלים ולמפקחים אסור גם להשתתף בהן.

5.

האם מותר לדון בנכבה ובאירועים משמעותיים כגון "יום האדמה" ואירועי אוקטובר 2000? כן!

ימי ציון בינלאומיים שונים יכולים לשמש כסיס וצידוק לעיסוק חינוכי בנושאים חברתיים-פוליטיים חשובים שלא נמצאים בתוכנית הלימודים ובספרי הלימוד.

אפשר להיעזר לשם כך באגף מידע להוראה אקטיביסטית המותאם לחיפוש חומרי העמקה ושילוב נושאים חברתיים בהוראה ובלימוד.

צוותי הוראה יכולים לדון בכיתה בנושאים פוליטיים רגישים או שנויים במחלוקת, הן באופן יזום והן כשנושאים אלו עולים מחומרי הלימוד. בתוך כך, מורים ומורות רשאים לקיים דיון על הנרטיב הפלסטיני של אירועי המלחמה ב-1948 והלאה.

שימו לב:

- בסמכות שר החינוך ומשרד החינוך לקבוע את תכנית הלימודים ורשימת ספרי הלימוד המאושרים, ואולם אין בכך למנוע קיום דיון בכיתה בנושאים שנויים במחלוקת.
- תיקון 40 לחוק יסודות התקציב, הידוע בכינוי "חוק הנכבה", קובע אפשרות לשלול תמיכה ממוסד שמציין את "יום העצמאות או יום הקמת המדינה כיום אבל". לא בוצע שימוש בסעיף זה ביחס לדיונים ביקורתיים במוסדות חינוך המתייחסים לנרטיב הפלסטיני, ואנו סבורים ששימוש כזה, ככל שיבוצע בעתיד, יהיה בלתי חוקתי.

חוק יסודות התקציב, התשמ"ה-1985, סעיף 3ב(4): "ראה שר האוצר כי גוף הוציא הוצאה שהיא במהותה אחד מהמפורטים להלן ..., רשאי הוא, בהסכמת השר הממונה על סעיף התקציב שלפיו מתקצב או נתמך אותו גוף, לאחר ששמע את הגוף, להפחית מהסכומים שיש להעבירם מתקציב המדינה לאותו גוף לפי כל דין: ... ציון יום העצמאות או יום הקמת המדינה כיום אבל."

6.

האם מותר לי לדבר עם קולגות בחדר המורים על עניינים פוליטיים? ודאי.

שיח עמיתים הוא בסיס חשוב ליצירת קהילה מקצועית וערכית, כדאי למצוא קולגות עם מכנה משותף אתיכה, ייעוץ וקידום פעולות חינוכיות – בבית הספר, בהשתלמויות, בנשאים רלוונטיים ובקהילות מורים/ות. להצטרפות לפורום חינוך לזכויות אדם של האגודה לזכויות האזרח [שלחו מייל: edu.rights.forum@gmail.com](mailto:edu.rights.forum@gmail.com)

אפשר לשוחח עם כל קולגה על כל עניין שהצדדים רוצים לשוחח עליו. לצד זאת, כדאי לזכור שהתבטאויות, גם אם הן לגיטימיות, צריכות לאפשר מסגרת יחסי עבודה תקינים, ולהביא בחשבון את האופן שבו מדברים לזולת, קיומם של יחסי מרות וכפיפות וכדומה.

התבטאויות מחוץ לבית הספר

התבטאויות
ופעולות פוליטיות

התבטאויות אודות
מערכת החינוך

1.

האם מותר לי להשתתף בפעילות פוליטית, לארגן או להשתתף בהפגנה מחוץ לשעות הלימודים או לחתום על עצומה?

שימו לב:

*אם יש בכינתן אווירה
אתאמיאה, אפשר לספר
אתאמידים על הפגנות ומחאות
חברתיות בהן לקחת
חלק, ולשתף אותם במניעים
להשתתפות בהן.*

אסור לעובדי הוראה לארגן הפגנה בעלת אופי מדיני-פוליטי, אך מותר להם להשתתף בהן. עם זאת, המושג "עניין מדיני-פוליטי" קיבל פרשנות משפטית צרה ביותר המתייחסת בעיקר למשמעותו המפלגתית. הפגנות בעניינים כגון שחיתות שלטונית, מתווה הגז, גירוש פליטים או ילדי מהגרי עבודה, משבר האקלים, זכויות אדם או בעלי חיים, אלימות כלפי נשים או מצב מערכת הבריאות – כל אלו ואחרות אינן נחשבות בעלות אופי מדיני ומותר למורים להשתתף בהן ולארגן אותן. לעובדות ועובדים בכירים (מנהלות ומפקחות) אסור לארגן הפגנה בעלת אופי מדיני-פוליטי ואף לא להשתתף בה, וחלות עליהם מגבלות נוספות.

חוק שירות המדינה (סיווג פעילות מפלגתית ומגבית כספים), התשי"ט-1959, סעיף

51(5): "הממשלה תקבע... סוגים של עובדי המדינה או נושאי משרות בשירות המדינה", שעליהם יחול האיסור - "1) להיות חברים בהנהלה הפעילה של מפלגה או של גוף מדיני; 2) לארגן אסיפה פומבית בעלת אופי מדיני, לשבת בשולחן הנשיאות של אסיפה כאמור ולנאום בה; 3) להשתתף בהפגנה או בתהלוכה בעלות אופי מדיני; 4) להשתתף בתעמולה פומבית, בכתב או בעל-פה, לבחירות לכנסת, או למועצה של רשות מקומית, או לבחירות שעליהן חל חוק הבחירות לגופים ציבוריים, תשי"ד-1954; 5) לבקר את המדיניות של משרדיהם, של משרדים אחרים או של הממשלה, במסיבת עיתונאים, בראיון עם עיתונאי, בנאום במקום פומבי, בשידור, בעיתון או בספר."

על פי קביעת הממשלה, הוראות אלה חלות על מנהלים ומפקחים, ולא על מורים אחרים. הוראות דומות ואף רחבות יותר עם תחולה דומה בכל הנוגע למעורבות פוליטית ולביקורת פוליטית על ידי מחזיקים במשרות בכירות במערכת החינוך יש גם בסעיפים 42.322 ו-42.536 לתקשי"ר.

2.

האם מותר לי לקחת חלק בפעילות מפלגתית?

כן!

שימו לב:

אסור לפרסם בהקשר זה את היותך עובד/ת הוראה (למשל, לציין ליד שמך את תפקידך כמורה, לנאום מתוקף תפקידך וכו').

חוזר מנכ"ל 3.7-59 הנחיות כלליות לגבי סייגים לפעילות פוליטית-מפלגתית של עובדי הוראה

לפי חוזר זה "נאסר על כל עובדי ההוראה, ללא הבדלי דרגות ומעמד - 5.2 להסכים לפרסום שמם, בכתב או בעל-פה, בצירוף ובציון של תוארם ו/או דרגתם ו/או תפקידם כעובדי הוראה, מטעם מפלגה מסוימת, בזמן היותם עובדי הוראה פעילים."

3.

האם מותר לי להתראיין, לפרסם מאמר דעה או להביע את דעתי ברשתות חברתיות? ק"ן!

כדאי לזכור שפרסום ברשתות חברתיות גלוי לעיני כול, כך שקהילת בית הספר, הורים ותלמידים יוכלו גם הם להיחשף אליו. אפשר לחשוב על כך כהזדמנות אמודלית ולהעביר מסרים חינכיים.

שימו לב:

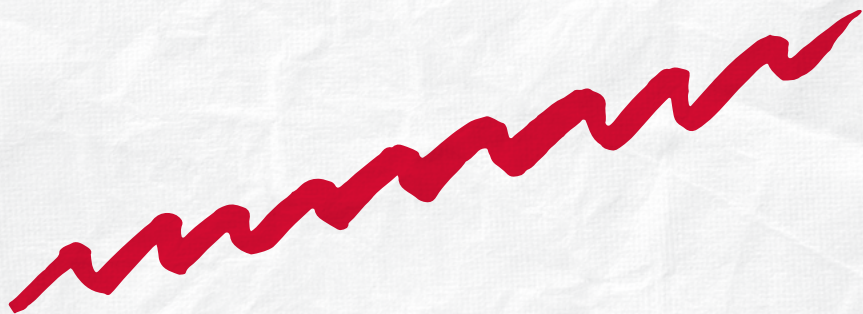
אסור להעביר בפומבי ביקורת מעליבה או פוגעת על הכנסת, הממשלה, או גופי ציבור אחרים. התבטאויות העומדות בניגוד למטרות השירות הציבורי ומטרות החינוך – אסורות. למשל, הסתה לאלימות או לגזענות. אין בסיס חוקי לדרישת משרד החינוך לפיה מורים מחויבים לקבל אישור מראש של דוברות המשרד על מנת שיוכלו להתראיין או להביע את דעתם באמצעי התקשורת. בכל הנוגע לביקורת על הממונים או על הנעשה בבית הספר, יש לשים לב לכללי ההתנהגות הרגילים הנהוגים בכל מקום עבודה. יש להתנהל בתבונה וברגישות ולהביא בחשבון שהתבטאויות ביחס למנהלים ולעמיתים שפוגעות ביחסי העבודה עלולות להביא לפגיעה בהם או לסיומם.

חוזר מנכ"ל 3.9-3 בנושא מסירת ידיעות ומתן ראיונות: "החוק אוסר על עובד-ציבור למסור ללא סמכות ידיעה שהגיעה אליו בתוקף תפקידו".

שימו לב:

החוזר אוסר, למשל, על מסירת מידע הנוגע לתלמיד מסוים. ואולם, אין מניעה להתראיין אודות מידע פומבי שממילא רבים שותפים לו, כמו מצבה של מערכת החינוך, סוגיות חינוכיות, תכנית הלימודים או תנאי העסקתם של מורים.

הזמנת גורמי חוץ לבית הספר

1.

האם מותר להזמין ארגוני זכויות אדם לבית הספר?

כן!

רצוי לקיים תהליך מקדים
בכיתת הכולל למידה על
ארגון חברה אזרחית
בכלל ובפרט על ארגון
זכויות אדם ותפקידם
בחברה דמוקרטית ורק אז
להזמין נציגי ארגונים שונים
למפגש.
מומלץ לקבוע מראש זמן
שיוקדש לעיבוד הדברים
שנאמרו במפגש.

שימו לב, קיימים בחוק איסורים כלליים שאינם לרוונטיים לארגוני זכויות האדם:

- אסור לקדם שיח הפוגע בלגיטימיות של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.
- אסור להזמין לבית הספר גוף שיש בפעילותו לערער על עצם הלגיטימיות של גופים ממלכתיים כגון צה"ל ובתי המשפט.
- אסור להזמין דוברים שעברו עבירה שיש עמה קלון.

חוזר מנכ"ל 2-9:2: התכנית הלאומית ללמידה משמעותית - השיח החינוכי על נושאים השנויים במחלוקת

"2.1 ענייני היום והעמדות הערכיות של הכוחות הפועלים בחברה ובמדינה ובשיח בציבורי משמשים מעטפת לפעילות היום-יומית המתרחשת בין כותלי מוסדות החינוך, ואין להתעלם מהם.

העיסוק בנושאים אלו יכול להתבצע באמצעות דיון בכיתה, באמצעות הזמנת מרצה או בפעילות שתועבר על ידי גורמים/גופים חיצוניים. [...] לא תותר כניסתם של גורמים חיצוניים ודוברים חיצוניים שיש בפעילותם, בין היתר, לעודד גזענות, אפליה, הסתה, קריאה לאלמות, תעמולה מפלגתית שלא בהתאם להנחיות חוזר המנכ"ל בעניין זה ושיח הפוגע בלגיטימיות של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. כמו כן, לא תותר כניסתם של דוברים שעברו עברה שיש עמה קלון או של גוף הפועל בניגוד לחוקי מדינת ישראל או של גוף שיש בפעילותו לערער על עצם הלגיטימיות של גופים ממלכתיים (כגון צבא הגנה לישראל ובתי המשפט)."

2.

אבל שמעתי שחוק "שוברים שתיקה" אוסר להכניס את הארגון הזה לבית הספר, לא? לא!

השם לא קובע? התקבעות
שם החוק בתודעה כ"חוק
שוברים שתיקה" היא
דוגמה לאסגור מכון
ומטעה. ניתן לאמוד מכך
ולמצוא דרכים לאסגר את
נושאי המפגש עם אורחים
ונציגי ארגוני שונים באופן
פתוח ומלאין.

על בסיס האיסורים שנקבעו בתיקון לחוק חינוך ממלכתי נעשים בשנים האחרונות ניסיונות למנוע את הזמנתם לבתי הספר של ארגונים כמו "בצלם", "שוברים שתיקה" וארגוני זכויות אדם נוספים, אף על פי שאלו אינם נופלים בגדר האיסור שבחוק.

משרד החינוך עושה כל שביכולתו על מנת להרתיע, לאיים ולהשתיק שיח המכוון לחינוך אזרחי ביקורתי בנושאים המצויים במחלוקת ציבורית, בניגוד להוראות חוזר מנכ"ל וללא בסיס חוקי.

בשנת 2018 תוקן סעיף מטרות החינוך בחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953. בתיקון המכונה "חוק שוברים שתיקה" נקבע בסעיף 2(ב) לחוק, כי "השר יקבע כללים לשם מניעת פעילות במוסד חינוך של אדם או של גוף שאינו חלק ממערכת החינוך (בסעיף קטן זה – גורם חיצוני) שפעילותו עומדת בסתירה חמורה ומשמעותית למטרות החינוך הממלכתי [...], וכן כללים לשם מניעת פעילות במוסד חינוך של גורם חיצוני הפועל באופן יזום לנקיטת הליכים משפטיים או מדיניים מחוץ לישראל נגד חיילי צבא הגנה לישראל בשל פעולה שביצעו במסגרת תפקידו או נגד מדינת ישראל."

שימו לב:

כללים כאלה לא נקבעו על ידי אף שר עד כה. ממילא אין אף ארגון זכויות אדם או ארגון לשינוי חברתי (גם לא שוברים שתיקה), אשר נופל בגדר הוראות אלה.

3.

האם יש חובה להביא גם גורם "מהצד השני", לשם איזון השיח? לא!

הדרישה ל"איזון השיח" עולה לעיתים בתגובה להצעות ארגוני חברה אזרחית לבית הספר. כאמור, אין חובה להציע את כלל הדעות במפגש בודד. אפשר להזמין ארגונים המציגים מגוון עמדות במועדים שונים לאורך שנת הלימודים (לא בהכרח בסמוך זה לזה), או להכין ולפרסם מראש תוכנית שנתית (סימבוס) של ארגונים שיוזמו בהקשר לנשוא מסוים במהלך אותה שנה.

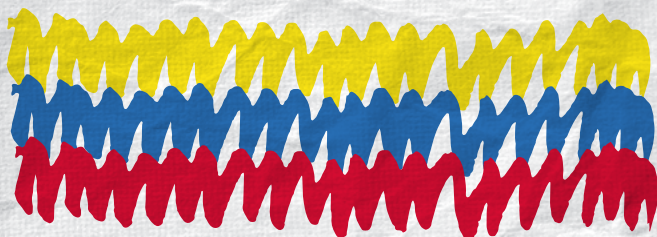
כדאי לעודד את הכיתה להביע עמדות מגוונות ומנוגדות באמצעות הצבת סימון שאילה כלפי התכנים המוצגים, כך ייווצר שיח פלורליסטי שאינו תלוי רק בלהות המציגים. אפשר לומר לתלמידות לתלמידים: "חשוב לי לאפשר הקשבה לנקודות מבט שונות גם כאלה שאינן בקונצנזוס. אשמח שתציגו לכולנו עוד עמדות, כך שנוכל לדבר על זה."

חוזר המנכ"ל מנחה לקיים את הדיון בנושאים שנויים במחלוקת "ביושר אינטלקטואלי, בהגינות ובאופן מאוזן". כל עוד התלמידים נחשפים במהלך לימודיהם למגוון דעות, אין חובה להציג את כלל הדעות המנוגדות בכל דיון ודיון. שימו לב: לעיתים, הדרישה "לאזן" את הדיונים באה לידי ביטוי בהצבת דוברים בעד זכויות אדם מול מי שמקדמים שיח של שנאה וגזענות. "איזון" מסוג זה, אשר אינו נדרש על פי חוזר המנכ"ל, מייצר תפיסת מציאות מעוותת, ומעביר מסר של לגיטימציה לעמדות אנטי-דמוקרטיות וגזעניות.

חוזר מנכ"ל 9.2-2: התכנית הלאומית ללמידה משמעותית - השיח החינוכי על נושאים השנויים במחלוקת קובע כי על עובדי ההוראה להסביר ולהבהיר לתלמידים את השקפות העולם ואת נקודות המבט השונות הקיימות במערכת החברתית והציבורית, ולעשות זאת "ביושר אינטלקטואלי, בהגינות ובאופן מאוזן" כדי לחשוף את התלמידים למורכבות המציאות הקיימת ולאפשר להם לגבש את עמדתם האישית (סעיף 2.1).

**תודתנו נתונה לאנשי ונשות החינוך
שייעצו ותרמו לכתובת הזכות.**

האגודה לזכויות האזרח בישראל
جمعية حقوق المواطن في اسرائيل
The Association for Civil Rights in Israel

